بررسی میزان رعایت مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای آموزش در اعضای هیأت علمی دانشگاه شاهد

دکتر محسن فرمهینی فراهانی*، لیلا بهنام جام

گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه شاهد

چکیده

زمینه: پژوهش حاضر به دنبال بررسی میزان رعایت مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای آموزش اعضای هیأت علمی‌است. از آنجا که محیط‌های آموزشی و بالاخص دانشگاه‌ها، وظیفه‌ای خطیر در جهت تربیت افراد و رشد و توسعهٔ جامعه ایفا می‌کنند، ضرورت رعایت اخلاق حرفه‌ای هیأت علمی‌به‌خاطر تأثیرگذاری شگرف برروی دانشجویان که اداره امور کشور را در ابعاد مختلف به دست خواهند گرفت مضاعف است.

روش کار: روش پژوهش توصیفی از نوع پیمایشی است. جامعه آماری شامل کلیه دانشجویان دانشگاه شاهد می‌باشند که با فرمول کرجسی و مورگان از تعداد ۵۷۵۸ نفر تعداد ۳۶۱ نفر از آنها به‌عنوان نمونه تحقیق انتخاب شده اند. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه محقق ساخته است که اعتبارآن از دید متخصصان مورد تأیید قرار گرفته و پایایی آزمون با ضریب آلفای کرونباخ علمی۸۷/. تعیین گردیده است. در تحلیل داده‌های حاصل از ابزار پژوهش از آزمون‌های آمار توصیفی و آمار استنباطی(آزمون تی تک گروهی،آزمون فرید من) استفاده شده است.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش حاکی از اهمیت رعایت اخلاق حرفه‌ای در امر آموزش از دیدگاه دانشجویان است. از دیدگاه دانشجویان مؤلفه‌های اخلاقی رعایت شده از جانب اعضای هیأت علمی از بیشترین تا کمترین مؤلفه عبارت‌اند از: رعایت ادب و نزاکت در برابر دانشجویان، حفظ اسرار دانشجویان توسط اساتید، عدم تأمین منافع مادی در قبال دادن نمره به دانشجویان، جلب اعتماد و احترام دانشجویان، داشتن روحیه تحمل و بردباری و سعه صدر در برخورد با دانشجویان از طرف اساتید، توجه به آراستگی ظاهر و پوشش مناسب توسط اساتید، پرهیز از شوخی و طنزهای ناشایست وعدم استفاده اساتید از امکانات دانشگاهی جهت امور شخصی. همچنین نتایج حاکی از تفاوت در اولویت‌بندی این مؤلفه‌ها در در دانشکده‌های پزشکی و غیر پزشکی است. از دید دانشجویان در دانشکده‌های پزشکی اخلاق حرفه‌ای بیشتر از غیر پزشکی رعایت می‌شود. اما این تفاوت از نظری آماری معنادار نیست.

نتیجه‌گیری: بهترین راهکار برای بهبود اخلاق حرفه‌ای، تلاش در جهت تهیه و تدوین منشور اخلاقی در دانشگاه‌ها با کمک مسؤولین امر و صاحب‌نظران و نهادینه کردن این امر در دانشگاه‌هاست.

کلید واژه‌ها: اخلاق حرفه‌ای آموزش، دانشجو، دانشگاه شاهد، مؤلفه‌های اخلاقی، هیأت علمی

سرآغاز

کشور ما به‌رغم دورنمای روشن تاریخی و تمدنی گرانبار و میراث زرین فرهنگی و دینی، در افق کنونی خود نسبت به کشورهای صنعتی غرب و حتی برخی جوامع شرقی پیشرو، از وضعیتی مناسب شأن تاریخی خود در توسعهٔ اخلاق حرفه‌ای[1]

* نویسنده مسؤول: نشانی الکترونیکی: farmahinifar@yahoo. com

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-19]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1391.7.1.7.7]

برخوردار نیست. این درحالی‌است که تاریخ فرهنگی و دینی این سرزمین حامل گنج‌های گرانباری از میراث غنی خود در این مورد است، تا آنجا که پیامبر مکرم اسلام(ص) هدف محوری رسالت خود را تکمیل سجایای اخلاقی در روح و جان و رفتار انسان‌ها می‌داند. اما با وجود چنین پشتوانه و گذشته‌ای که اخلاق در آن محور آموزش و عمل، و اشتغال افراد و اجتماع و نقطهٔ جوشان نیروی پویایی جامعه اسلامی و ایرانی بوده است، جامعه کنونی ما از فقدان یا نقصان دغدغه‌های اخلاقی در حِرَف کارکردی خود رنج می‌برد(۱).

در باب هر عمل ارادی انسان می‌توان داوری اخلاقی[۲] کرد. داوری‌های اخلاقی ناظر به هرگونه فعل ارادی انسان است، اساتید دانشگاه به‌دلیل آنکه مؤثر بر محیط اطراف خود و به‌ویژه دانشجویان هستند لازم است مجهز به سواد اخلاقی، آشنا به اصول آن و آراسته به فضایل اخلاقی[۳] باشند. لذا پرداختن به اخلاق حرفه‌ای امری شایسته و بایسته است. این امر در گرو تغییر نگرش و افزایش دانش در مورد اخلاق حرفه‌ای و مهارت مواجههٔ روشمند و اثربخش با معضلات اخلاقی است(۲) اخلاق حرفه‌ای مجموعه‌ای از آیین‌نامه‌ها و مقرراتی است که عمل اخلاقی را برای آن حرفه مشخص و خاص تعریف می‌کند و چارچوبی برای عمل و قضاوت اخلاقی یا غیر اخلاقی هر حرفه محسوب می‌شود(۳). اخلاق حرفه‌ای مفهومی بسیار وسیع‌تر از اخلاق کسب‌وکار دارد. اخلاق حرفه‌ای مفهوما، اخلاق در زندگی فردی– شغلی و اخلاق سازمانی را نیز در برمی‌گیرد. هر کس که به کار مشغول است، با سه حوزه اخلاق مرتبط است: اخلاق شخصی[۴]، اخلاق شغلی[۵]، و اخلاق سازمانی[۶]، که هر سه این‌ها زمینه‌های مشترکی دارند(۴).

در چند سال اخیر، خوشبختانه تحقیقات نسبتاً زیادی در زمینه اخلاق حرفه شده است و اخلاق حرفه‌ای از جنبه‌های مختلف توسط محققان و صاحب‌نظران مورد بررسی قرار گرفته است. از جمله تحقیقات انجام شده در این زمینه می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: ضرورت تدوین محتوای کدهای اخلاقی و مؤلفه‌های اخلاقی(۵) معیارهای اخلاقی در انجام کار(۶). اخلاق کار و وجدان کار در کارآفرینی(۷) ماهیت، روش‌ها و مشکلات اخلاق کاربردی(۸) آسیب‌شناسی فرهنگ و اخلاق کار(۹) رابطه بین اخلاق اسلامی، کار، تعهد سازمانی، و نگرش نسبت به تغییر سازمانی در بین مدیران(۱۰) مبانی نظری اخلاق حرفه‌ای در اسلام(۱۱) اخلاق حرفه‌ای در روابط بین وکلاء(۱۲) اخلاق حرفه‌ای رانندگان برون شهری(۱۳)فرهنگ کار و اخلاق کاری در جامعه ایران از منظر جامعه شناختی(۱۴). میزان رعایت اخلاق پرستاری در عملکرد حرفه‌ای پرستاران(۱۵) «اخلاق علمی» وجایگاه «اخلاقیات حرفه‌ای علمی» در تضمین کیفیت آموزش عالی ایران»(۱۶).اخلاق کار و عوامل مؤثر بر آن در میان کارکنان ادارات(۱۷). مبانی اخلاق تدریس براساس فلسفه اخلاق اسلامی(۱۸) اخلاق حرفه‌ای در مدیریت کیفیت فراگیر(۱۹).

پژوهش‌های خارجی نیز نشان دهنده این موضوع است که نگرانی در عرصه خلاق حرفه‌ای و به‌ویژه یکی از ابعاد کلیدی آن یعنی کرامت انسان وجود دارد و یکی از دغدغه اساسی است(۲۰) درعرصه آموزش عالی نیز نتایج حاکی از ان است که عواملی همچون جو گروه آموزشی، ساختارگروه آموزشی و تجربیات دانشجویی به طور تنگاتنگ با اخلاق پیوند خورده است(۶) و لذا برخی محققان، اخلاق حرفه‌ای را به‌عنوان واحد درسی که باید در دانشگاه‌ها تدریس شود مورد تأکید قرار می‌دهند(۲۱) و در این راستا تدوین معیارهای و کدهای اخلاقی خاص برای مراکز آموزشی به‌ویژه رفتار آموزشی اعضای هیأت علمی را مهم تلقی می‌کنند (۲۲)) برخی تحقیقات نیز تأکید بر نقش استاد به‌عنوان یک عامل معنوی و اخلاقی که در جریان امور کلاس به سمت امور صحیح یا غلط نقش اساسی دارد، اشاره می‌کنند(۲۳)

در مجموع باید گفت، اخلاق حرفه‌ای به طور عام و اخلاق حرفه‌ای آموزش به طور خاص در بین اعضای هیأت علمی و دانشجویان منزلتی خاص دارد. در بسیاری از دانشگاه‌ها در سطح جهان آیین نامه‌هایی با عنوان کدهای اخلاق حرفه‌ای تدوین شده است که در این بیانیه‌ها بسیاری از ارزش‌های اخلاقی قابل احترام درج شده است. اگر خوش بینانه بنگریم توجه به رشد اخلاق حرفه‌ای در آموزش منجر به پرورش محیطی اخلاقی در کلاس درس خواهد شد. اینکه استادی ذاتاً انسان خوبی باشد، به تنهائی او را در شناسائی اهمیت اصول اخلاقی در محیط آموزشی و کلاس و ظرافت‌های موجود تجهیز نمی‌نماید. بنابراین ضروری است که این استعداد بالقوه به بالفعل تبدیل شود. اعضای هیأت علمی از مهم‌ترین ارکان دانشگاه‌ها هستند و

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-19]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1391.7.1.7.7]

بقای امر تدریس در دانشگاه‌ها علاوم بر تخصص علمی در رشته‌های مورد نظر هر دانشگاه، به نحوه رفتار حرفه‌ای و شخصی اساتید در مؤسسات آموزشی بستگی دارد.

در این راستای این پژوهش به دنبال پاسخ‌گویی به سؤالات زیر است:

۱- تا چه اندازه مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای آموزش توسط اعضای هیأت علمی رعایت می‌شوند؟

۲- آیا بین دیدگاه دانشجویان پزشکی و غیرپزشکی در زمینه رعایت اخلاق حرفه‌ای اعضای هیأت علمی تفاوت معناداری وجود دارد؟

این تحقیق صرفاً اخلاق حرفه‌ای در حوزه آموزش و تدریس اعضای هیأت علمی را مد نظر قرار داده است و به اخلاق حرفه‌ای در حوزه پژوهش نپرداخته است و لذا متغیرهای اخلاق حرفه‌ای در حوزه پژوهش مدنظر این پژوهش نبوده است. منظور از اخلاق علمی‌آموزش مجموعه ملاحظات اخلاقی است که یک عضو هیأت علمی باید به آنها توجه و در جریان اموزش و تدریس خود انها را لحاظ نماید.

روش پژوهش

جامعه نمونه و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری پژوهش حاضر شامل کلیه دانشجویان دانشگاه شاهد که در سال تحصیلی ۹۰-۸۹ مشغول به تحصیل هستند. تعداد نمونه تحقیق ۳۶۱ نفر از ۵۷۵۸ با استفاده از جدول کرجسی و مورگان به دست آمده است.

ابزار گردآوری داده‌ها

ابزارگردآوری اطلاعات شامل پرسشنامهٔ محقق ساخته است که برای بررسی میزان رعایت مؤلفه‌های اخلاقی از سوی اعضای هیأت علمی تهیه شده است روایی[۷] ابزار پژوهش با استفاده از نظرصاحب نظران این حوزه تأمین شده است. بدین‌منظور پرسشنامه اولیه در اختیار ۵۲ نفراز اعضای هیأت علمی قرار گرفت وپس از توافق بر روی مولفه‌های اخلاق حرفه‌ای آموزشی نهایتا از۴۰ مؤلفه شناسایی شده ۲۴ مولفه مورد تأیید قرار گرفت. پایایی[۸] پرسش نامه‌ها نیز با استفاده از آزمون ضریب آلفای کرونباخ ۸۷/ به‌دست آمده است. مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای آموزش که به‌عنوان گویه‌ها در ابزار پژوهش مورد استفاده قرار گرفته است، با مطالعه مقالات و پژوهش‌های داخلی و خارجی مرتبط با موضوع پژوهش، کتاب‌های موجود در این زمینه و نظرات متخصصین این حوزه و تعدادی از اعضای محترم هیأت علمی تهیه و تنظیم شده است.

روش تحلیل داده‌ها

در تحلیل توصیفی داده‌های حاصل از ابزارهای پژوهش، پس از ارائه فراوانی نتایج اظهارات پاسخ دهندگان، میانگین پاسخ به سؤالات محاسبه شده است. در تحلیل استنباطی داده‌های پژوهش با توجه به مقیاس داده‌ها از آزمون«تی تک متغیره»، و «آزمون فریدمن» استفاده شده است.

یافته‌های پژوهش

جامعه آماری در پژوهش حاضر ۳۶۱ نفر بود که تعداد ۲۳۷ نفر آن را جنسیت زن که شامل ۶۵/۷ ٪ از پاسخ دهندگان بودن و تعداد ۱۲۴ نفر را جنسیت مرد با ۳۴/۳ ٪ بودند. بیشترین تعداد پاسخ‌دهندگان را دانشجویان ورودی سال تحصیلی ۱۳۸۹ تشکیل می‌دادند که شامل ۳۴/۳ ٪ از کل پاسخ دهندگان بوده و کمترین پاسخ دهندگان دانشجویان ورودی سال ۱۳۸۴ با ۳/. ٪ بود. دانشجویان مقطع کارشناسی ۴۴/۹ ٪، دانشجویان کارشناسی ارشد با ۲۷/۴ ٪ و دانشجویان مقطع دکترا با فراوانی ۲۷/۷ ٪ پاسخ گو به پرسشنامه بودند. تعداد دانشجویان مجرد پاسخ دهنده به پرسشنامه با فراوانی ۲۷۸ که ۷۷ ٪ و ۸۳ دانشجوی متأهل که ۲۳ ٪ را تشکیل می‌دادند. بیشترین تعداد پاسخ دهندگان از دانشکدهٔ علوم پایه با فراوانی ۷۸ نفر که ۲۱/۶ ٪ و کم‌ترین در دانشکده پرستاری با فراوانی ۱۹ نفر و ۵/۳ ٪ را تشکیل دادند (لازم به ذکر است دانشکده‌های غیرپزشکی شامل دانشکده‌های علوم انسانی، فنی مهندسی، کشاورزی، علوم پایه و هنر و دانشکده‌های غیرپزشکی شامل دانشکده‌های دندانپزشکی، پزشکی و پرستاری است).

جدول شماره ۱: فراوانی و درصد پاسخ‌دهندگان

دانشجویان	فراوانی	درصد
دانشجویان پزشکی	۱۱۶	۳۲/۲
دانشجویان غیرپزشکی	۲۴۵	۶۷/۸
جمع	۳۶۱	۱۰۰/۰

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-19]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1391.7.1.7.7]

به منظور بررسی سؤال اول پژوهش

مبنی بر میزان رعایت مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای آموزش توسط اعضای هیأت علمی از دیدگاه دانشجویان، ۲۴ سؤال در ابزار پژوهش(پرسشنامه دانشجویان) پیش‌بینی شده بود که با استفاده از شاخص‌های توصیفی (توزیع فراوانی، درصد، میانگین) و شاخص‌های استنباطی(آزمون t تک نمونه‌ای) به تحلیل آن پرداخته شده است لازم به ذکر است که در بررسی این سؤال، با توجه به دامنه نمره‌گذاری گویه‌ها(۱ تا ۵) و محاسبه نمره مربوط به این بخش بر حسب این دامنه، میانگین فرضی جامعه ۳ در نظر گرفته شده است.

جدول شماره ۲: نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای مربوط به میزان رعایت مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای آموزش توسط اعضای هیأت علمی از دیدگاه دانشجویان

مولفه‌ها	میانگین	t
رعایت ادب و نزاکت در برابر دانشجویان	۴/۰۵	۲۳/۸۶
حفظ اسرار دانشجویان توسط اساتید	۳/۹۹	۲۱/۸۸
عدم تأمین منافع مادی در قبال دادن نمره به دانشجویان	۳/۹۸	۱۶/۰۰
داشتن روحیه تحمل و بردباری و سعه صدر در برخورد با دانشجویان	۳/۹۱	۱۸/۰۵
جلب اعتماد و احترام دانشجویان	۳/۹۱	۱۹/۶۶
توجه به آراستگی ظاهر و پوشش مناسب توسط اساتید	۳/۹۰	۲۰/۴۷
پرهیز از شوخی و طنزهای ناشایست	۳/۸۷	۱۳/۸۷
عدم استفاده اساتید از امکانات دانشگاهی جهت امور شخصی	۳/۸۴	۱۷/۸۶
داشتن عدالت و انصاف در ارزشیابی و نمره‌دهی به دانشجویان	۳/۸۲	۱۶/۳۷
متعادل بودن رفتار استاد در سر کلاس درس	۳/۸۱	۱۶/۳۳
پرهیز از داشتن هرگونه روابط خصوصی نزدیک با دانشجویان	۳/۷۶	۱۱/۹۵
داشتن انگیزه کافی برای تدریس	۳/۷۴	۱۴/۶۷
داشتن روحیه همکاری و مشارکت اساتید با دانشجویان	۳/۷۴	۱۴/۶۲
احترام گذاشتن اساتید به قوانین آموزشی مؤسسه آموزشی	۳/۷۲	۱۶/۰۷
انجام وظایف خود بر اساس عدل و انصاف	۳/۷۱	۱۶/۲۳
فروتنی اساتید و پرهیز از تکبر	۳/۷۰	۱۴/۵۹
عدم استفاده اساتید از دانشجویان جهت انجام امور شخصی	۳/۶۶	۱۰/۶۳
عدم تحقیر دانشجویان توسط اساتید	۳/۶۳	۱۰/۳۵
توجه به رشد تهذیب نفس و تعالی شخصیت در خود و دانشجویان	۳/۵۶	۱۰/۴۱
قبول حق و گفتن نمی‌دانم در مورد مطالب علمی از جانب استاد	۳/۴۹	۹/۸۰
دوری از توبیخ و سرزنش زیاد دانشجویان توسط اساتید	۳/۴۶	۸/۱۳
عدم تبعیض بین دانشجویان	۳/۴۴	۶/۹۳
توجه به درخواست‌های قانونی دانشجو و انجام آن در کم‌ترین زمان	۳/۳۸	۷/۵۲
مسؤولیت‌پذیری اساتید در قبال آموزش صحیح به دانشجویان	۳/۳۸	۸/۶۰
کل(اخلاق حرفه‌ای)	۳/۷۳	۲۶/۳۱

براساس جدول فوق در خصوص میزان رعایت مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای آموزش توسط اعضای هیأت علمی از دیدگاه دانشجویان در تمام مؤلفه‌های ۲۴ گانه تفاوت معنادار بین میانگین نمونه و میانگین فرضی جامعه در سطح معناداری $P\leq ۰/۰۱$ وجود دارد باشد. این امر حاکی از آن است از آن است که از دیدگاه دانشجویان میزان رعایت اخلاق حرفه‌ای توسط اعضای هیأت علمی در تمام مؤلفه‌ها در حد بالایی می‌باشد.

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-19]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1391.7.1.7.7]

همچنین متناسب با اطلاعات جدول شماره(۲) ستون آخر که کل مؤلفه‌های اخلاقی را مورد بررسی قرار می‌دهد نیز تفاوت معنادار بین میانگین نمونه و میانگین فرضی جامعه در سطح معناداری P≤۰/۰۱(t=۲۶/۳۱ ؛ sig=۰/۰۰۰) وجود دارد. متناسب با جدول فوق مؤلفه اخلاقی «رعایت ادب و نزاکت» با بیشترین میانگین(۴/۰۵)و مولفه‌های «توجه به درخواست‌های قانونی دانشجو و انجام آن در کم‌ترین زمان» و «مسؤولیت‌پذیری اساتید در قبال آموزش صحیح به دانشجویان» کم‌ترین میانگین(۳/۳۸) را به خود اختصاص داده‌اند.

به منظور اولویت‌بندی رعایت اخلاق حرفه‌ای آموزش اعضای هیأت علمی‌دانشگاه شاهد از دیدگاه دانشجویان، از شاخص‌های توصیفی (میانگین رتبه‌ای) و شاخص‌های استنباطی (فریدمن) استفاده گردیده است. فهرست مؤلفه‌های مورد بررسی از بیشترین تا کم‌ترین مؤلفه اصول اخلاقی رعایت شده توسط اعضای هیأت علمی از دیدگاه دانشجویان در جدول شماره(۳) ارائه شده است

جدول شماره ۳: میانگین رتبه‌ای رعایت اخلاق حرفه‌ای آموزش اعضای هیأت علمی از دیدگاه دانشجویان

مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای	میانگین رتبه ای	مؤلفه های اخلاق حرفه‌ای	میانگین رتبه ای
عدم تأمین منافع مادی در قبال دادن نمره به دانشجویان	۱۵/۳۲	عدم تحقیر دانشجویان	۱۲/۵۶
رعایت ادب و نزاکت	۱۴/۴۵	داشتن روحیه همکاری و مشارکت اساتید با دانشجویان	۱۲/۲۴
پرهیز از شوخی و طنزهای ناشایست	۱۴/۳۷	داشتن انگیزه کافی برای تدریس	۱۲/۲۰
حفظ اسرار دانشجویان	۱۴/۱۰	احترام گذاشتن اساتید به قوانین آموزشی مؤسسه آموزشی	۱۲/۱۴
عدم استفاده اساتید از امکانات دانشگاهی جهت امور شخصی	۱۳/۷۲	فروتنی اساتید و پرهیز از تکبر	۱۲/۱۰
داشتن روحیه تحمل و بردباری و سعه صدر در برخورد با دانشجویان از طرف اساتید	۱۳/۷۲	انجام وظایف خود بر اساس عدل و انصاف	۱۱/۵۵
جلب اعتماد و احترام دانشجویان	۱۳/۶۴	توجه به رشد تهذیب نفس و تعالی شخصیت در خود و دانشجویان	۱۱/۲۰
پرهیز از داشتن هرگونه روابط خصوصی نزدیک با دانشجویان	۱۳/۵۱	عدم تبعیض بین دانشجویان	۱۱/۰۵
داشتن عدالت و انصاف در ارزشیابی و نمره دهی به دانشجویان	۱۳/۱۶	دوری از توبیخ و سرزنش زیاد دانشجویان ت	۱۰/۸۴
توجه به آراستگی ظاهر و پوشش مناسب توسط اساتید	۱۳/۱۵	قبول حق و گفتن نمی دانم در مورد مطالب علمی از جانب استاد	۱۰/۱۸
متعادل بودن رفتار استاد در سر کلاس درس	۱۲/۸۵	توجه به درخواست‌های قانونی دانشجو و انجام آن در کمترین زمان	۹/۷۳
عدم استفاده از دانشجویان جهت انجام امور شخصی	۱۲/۷۰	مسئولیت پذیری	۹/۵۳

بررسی نتایج ارائه شده در جدول شماره(۶) حاکی از آن است که از دیدگاه دانشجویان بین عناصر بیست و چهار گانه اخلاق حرفه‌ای تفاوت معناداری در ترتیب اولویت در سطح معناداری ۰/۰۱ وجود دارد(۴۹۶/۴۲=کای دو)

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-19]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1391.7.1.7.7]

جدول شماره ۴: نتایج آزمون فریدمن مربوط به شناسایی اخلاق حرفه‌ای آموزش در کل دانشکده‌های دانشگاه شاهد از دیدگاه دانشجویان

	تعداد	کای دو	درجه آزادی	سطح معناداری
شناسایی اخلاق حرفه‌ای آموزش در کل دانشکده‌های دانشگاه شاهد از دیدگاه دانشجویان	۳۵۸	۴۹۶/۴۲	۲۳	۰/۰۰۰

بررسی سؤال شماره دو پژوهش

آیا بین دیدگاه دانشجویان پزشکی وغیر پزشکی در زمینه رعایت اخلاق حرفه‌ای اعضای هیات علمی تفاوت معناداری وجود دارد؟

با توجه به جدول فوق از دید دانشجو. یان اخلاق حرفه‌ای در دانشکده‌های پزشکی بیشتر ازغیر پزشکی رعایت می‌شود. به‌طوری‌که در کل میانگین گروه پزشکی ۳. ۸۰ در مقابل ۳. ۷۰ است است اما این تفاوت از نظری آماری معنادار نیست. در مواردی هم مقوله‌های اخلاق حرفه‌ای توسط اعضای هیات علمی غیر پزشکی بیشتر رعایت می‌شود به‌عنوان مثال «دوری از توبیخ و سرزنش زیاد دانشجویان توسط اساتید»، «عدم استفاده اساتید از امکانات دانشگاهی جهت امور شخصی»، «عدم تأمین منافع مادی در قبال دادن نمره به دانشجویان»، «عدم استفاده اساتید از دانشجویان جهت انجام امور شخصی»، «عدم تبعیض بین دانشجویان»، «عدم تحقیر دانشجویان توسط اساتید». میانگین بالاتری در دانشکده‌های غیرپزشکی دارد، اما این تفاوت معنی‌دار نمی‌باشد

بحث

از دیدگاه دانشجویان مؤلفه‌های اصول اخلاقی رعایت شده توسط اعضای هیأت علمی به ترتیب اولویت عبارت‌انداز: رعایت ادب و نزاکت در برابر دانشجویان، حفظ اسرار دانشجویان توسط اساتید، عدم تأمین منافع مادی در قبال دادن نمره به دانشجویان، جلب اعتماد و احترام دانشجویان، داشتن روحیه تحمل و بردباری و سعه صدر در برخورد با دانشجویان از طرف اساتید، توجه به آراستگی ظاهر و پوشش مناسب توسط اساتید، پرهیز از شوخی و طنزهای ناشایست، عدم استفاده اساتید از امکانات دانشگاهی جهت امور شخصی، داشتن عدالت و انصاف در ارزشیابی و نمره دهی به دانشجویان، متعادل بودن رفتار استاد در سر کلاس درس، پرهیز از داشتن هرگونه روابط خصوصی نزدیک با دانشجویان، داشتن انگیزه کافی برای تدریس، داشتن روحیه همکاری و مشارکت اساتید با دانشجویان، احترام گذاشتن اساتید به قوانین آموزشی مؤسسه آموزشی، انجام وظایف خود بر اساس عدل و انصاف، فروتنی اساتید و پرهیز از تکبر، عدم استفاده اساتید از دانشجویان جهت انجام امور شخصی، عدم تحقیر دانشجویان توسط اساتید، توجه به رشد تهذیب نفس و تعالی شخصیت در خود و دانشجویان، قبول حق و گفتن نمی دانم در مورد مطالب علمی از جانب استاد، دوری از توبیخ و سرزنش زیاد دانشجویان توسط اساتید، عدم تبعیض بین دانشجویان، مسئولیت پذیری اساتید در قبال آموزش صحیح به دانشجویان، توجه به درخواست‌های قانونی دانشجو و انجام آن در کمترین زمان می‌باشد. بسیاری از موارد فوق همچون حفظ اسرار دانشجویان، داشتن روحیه تحمل، داشتن عدالت و انصاف در ارزشیابی، وعدم تحقیر دانشجویان از مواردی است که در جریان تدریس توسط محققان دیگر نیز به آنها توجه شده است ،آنان نیز تدریس وآموزش را به مثابه حرفه‌ای تلقی می‌کنند که ماهیتی اخلاقی دارد ورعایت مواردی اخلاقی اشاره شده را لازمه تدریس وآموزش تلقی می‌کنند(۲۴) و(۲۵)

از دیددانشجویان بیشترین مؤلفه اخلاقی که توسط اعضای هیأت علمی رعایت می‌شود «رعایت ادب و نزاکت در برابر دانشجویان» است و این نشان دهنده این است که اعضای هیأت علمی رفتار مؤدبانه و با نزاکتی در قبال دانشجویان دارند. دانشجویان از حفظ اسرارشان توسط اساتید رضایت بالایی داشتند و این نهایت رازداری اساتید را که از مهم ترین مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای آموزش است،را بیان می‌دارد. «عدم تأمین منافع مادی در قبال نمره به دانشجویان» سومین مؤلفه‌ای است که از نظر دانشجویان اعضای هیأت علمی آن را رعایت می‌کنند. چهارمین مؤلفه مهم که از دیدگاه دانشجویان اساتید آن

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-19]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1391.7.1.7.7]

جدول شماره۵: شاخص‌های توصیفی و نتایج آزمون t گروه‌های مستقل مربوط به رعایت اخلاق حرفه‌ای آموزش در دانشکده‌های پزشکی و غیر پزشکی دانشگاه شاهد از دیدگاه دانشجویان

مؤلفه‌ها	دانشکده	تعداد	میانگین	t	سطح معناداری
مسئولیت پذیری	غیر پزشکی	۲۴۵	۳/۳۳	−۱/۷۱	۰/۰۸۷
	پزشکی	۱۱۶	۳/۵۰		
فروتنی اساتید و. . .	غیر پزشکی	۲۴۵	۳/۶۲	−۲/۴۵	۰/۰۱۵
	پزشکی	۱۱۶	۳/۸۷		
احترام به قوانین آموزشی	غیر پزشکی	۲۴۵	۳/۶۴	−۲/۵۹	۰/۰۱۰
	پزشکی	۱۱۶	۳/۸۸		
قبول حق و گفتن. . .	غیر پزشکی	۲۴۵	۳/۴۸	−۰/۴۰	۰/۶۸۳
	پزشکی	۱۱۶	۳/۵۲		
توجه به درخواست‌های قانونی دانشجو	غیر پزشکی	۲۴۵	۳/۳۵	−۰/۶۶	۰/۵۱۰
	پزشکی	۱۱۶	۳/۴۳		
متعادل بودن رفتار استاد	غیر پزشکی	۲۴۵	۳/۷۳	−۲/۴۸	۰/۰۱۳
	پزشکی	۱۱۶	۴/۰۰		
داشتن روحیه همکاری و مشارکت	غیر پزشکی	۲۴۵	۳/۶۶	−۲/۰۹	۰/۰۳۷
	پزشکی	۱۱۶	۳/۸۹		
دوری از توبیخ و سرزنش و. . .	غیر پزشکی	۲۴۵	۳/۵۱	۱/۱۳	۰/۲۵۶
	پزشکی	۱۱۶	۳/۳۷		
پرهیز از شوخی و. . .	غیر پزشکی	۲۴۵	۳/۸۷	−۰/۰۴	۰/۹۶۶
	پزشکی	۱۱۶	۳/۸۷		
حفظ اسرار دانشجویان	غیر پزشکی	۲۴۵	۳/۹۲	−۲/۲۳	۰/۰۲۶
	پزشکی	۱۱۶	۴/۱۳		
داشتن انگیزه کافی. . .	غیر پزشکی	۲۴۴	۳/۶۷	−۲/۰۷	۰/۰۳۸
	پزشکی	۱۱۶	۳/۸۹		
جلب اعتماد و احترام دانشجویان	غیر پزشکی	۲۴۴	۳/۸۱	−۳/۳۹	۰/۰۰۱
	پزشکی	۱۱۶	۴/۱۴		
توجه به آراستگی ظاهر و. . .	غیر پزشکی	۲۴۵	۳/۸۲	−۲/۶۴	۰/۰۰۹
	پزشکی	۱۱۶	۴/۰۷		
رعایت ادب و نزاکت	غیر پزشکی	۲۴۴	۴/۰۲	−۰/۹۷	۰/۳۲۸
	پزشکی	۱۱۶	۴/۱۱		
انجام وظایف خود بر اساس عدل و انصاف	غیر پزشکی	۲۴۴	۳/۶۶	۱/۵۶	۰/۱۱۸
	پزشکی	۱۱۶	۳/۸۱		
عدم استفاده اساتید از امکانات دانشگاهی	غیر پزشکی	۲۴۵	۳/۸۵	۰/۲۹	۰/۷۷۲
	پزشکی	۱۱۶	۳/۸۲		
عدم تأمین منافع مادی در قبال دادن نمره به دانشجویان	غیر پزشکی	۱۴۴	۴/۰۴	۱/۳۶	۰/۱۷۴
	پزشکی	۱۱۶	۳/۸۶		
عدم استفاده از دانشجویان جهت انجام امور شخصی	غیر پزشکی	۲۴۴	۳/۶۷	۰/۲۲	۰/۸۲۵
	پزشکی	۱۱۶	۳/۶۴		
توجه به رشد و. . .	غیر پزشکی	۲۴۴	۳/۵۵	−۰/۳۵	۰/۷۲۲
	پزشکی	۱۱۶	۳/۵۹		
عدم تبعیض بین. . .	غیر پزشکی	۲۴۵	۳/۴۷	۰/۷۱	۰/۴۷۶
	پزشکی	۱۱۶	۳/۳۷		
عدم تحقیر دانشجویان	غیر پزشکی	۲۴۴	۳/۶۳	۰/۰۷	۰/۹۳۹
	پزشکی	۱۱۶	۳/۶۲		
پرهیز از داشتن هرگونه. . .	غیر پزشکی	۲۴۴	۳/۷۳	−۰/۵۳	۰/۵۹۴
	پزشکی	۱۱۶	۳/۸۱		
داشتن عدالت و انصاف در ارزشیابی	غیر پزشکی	۲۴۴	۳/۸۵	−۱/۹۳	۰/۰۵۴
	پزشکی	۱۱۶	۳/۹۶		
داشتن روحیه تحمل و. . .	غیر پزشکی	۲۴۵	۳/۸۱	−۲/۷۶	۰/۰۰۶
	پزشکی	۱۱۶	۴/۱۱		
کل(اخلاق حرفه ای)	غیر پزشکی	۲۴۲	۳/۷۰	−۱/۸۰	۰/۰۷۳
	پزشکی	۱۱۶	۳/۸۰		

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-19]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1391.7.1.7.7]

را رعایت می‌کنند: « جلب اعتماد و احترام دانشجویان» است که این امر حاکی از اعتماد آفرینی اساتید در اخلاق حرفه‌ای شان است. محققان در مقاله‌ای باعنوان اصول اخلاقی در آموزش عالی به اصول نه گانه‌ای اشاره می‌کنند که در جریان آموزش باید توسط استاد رعایت شود. یکی از این اصول احترام به دانشجو است. اصول دیگر عبارتند از صلاحیت محتوا، صلاحیت تعلیم و تربیتی،پرداختن به موضوعات مهم، رشد دانشجویان، تعامل با دانشجویان. اطمینان‌پذیری و اعتماد کردن، ارزیابی مناسب دانشجویان واحترام به مؤسسه.(۲۶)که تعدادی از این اصول همچون اصل ارزیابی مناسب، مد نظر این تحقیق نیز بوده است.

مؤلفه «داشتن روحیه تحمل و بردباری و سعه صدر در برخورد با دانشجویان» و «آراستگی ظاهر و پوشش مناسب توسط اساتید» مؤلفه‌های ذکر شده بعدی است که از منظر دانشجویان توسط هیأت علمی‌رعایت می‌شود که مورد اخیر نشان دهنده پوشش مناسب اساتید و آراستگی مناسب آنها در محیط آموزشی است. هفتمین مؤلفه «پرهیز از شوخی و طنزهای ناشایست» است که نتایج حاکی از آن است که دانشجویان از رفتار اعضای هیأت علمی در این مؤلفه رضایت دارند. مؤلفه هشتم «عدم استفاده اساتید از امکانات دانشگاهی جهت امور شخصی» است که این نشانه امانت‌داری اساتید در استفاده از اموال دانشگاه است. مؤلفه نهم «داشتن عدالت و انصاف در ارزشیابی و نمره دهی به دانشجویان» است که رضایت دانشجویان را از ارزشیابی اعضای هیأت علمی نشان می‌دهد. دهمین مؤلفه مهم از دیدگاه دانشجویان «متعادل بودن رفتار استاد در سر کلاس درس» است که نشان دهنده رضایت دانشجویان از رفتار اعضای هیأت علمی در محیط آموزشی است.

بررسی نتایج حاکی از بیانگر وجود تفاوت معنادار بین میانگین نمونه و میانگین فرضی جامعه در سطح معناداری $P\leq ۰/۰۱$ می‌باشد($t=۲۶/۳۱$ ؛ $sig=۰/۰۰۰$) است. به تعبیر دیگر میزان رعایت اخلاق حرفه‌ای توسط اعضای هیأت علمی در مجموع در حد بالایی می‌باشد.

بررسی نتایج حاصل از تحلیل داده‌های مربوط به مقایسه میزان شناسایی اخلاق حرفه‌ای آموزش در دانشکده‌های پزشکی و غیرپزشکی دانشگاه شاهد از دید دانشجویان نشان می‌دهد اخلاق حرفه‌ای در دانشکده‌های پزشکی بیشتر از غیرپزشکی رعایت می‌شود. اما این تفاوت از نظری آماری معنادار نیست. به‌طوری‌که تنهادر مؤلفه‌های «فروتنی اساتید و پرهیز از تکبر»، «احترام گذاشتن اساتید به قوانین آموزشی مؤسسه آموزشی»، «متعادل بودن رفتار استاد در سر کلاس درس»، «داشتن روحیه همکاری و مشارکت اساتید با دانشجویان»، «حفظ اسرار دانشجویان توسط اساتید»، «داشتن انگیزه کافی برای تدریس»، «توجه به آراستگی ظاهر و پوشش مناسب توسط اساتید» و «داشتن روحیه تحمل و بردباری و سعه صدر در برخورد با دانشجویان از طرف اساتید» تفاوت معناداری بین میانگین دو گروه (دانشجویان دانشکده‌های پزشکی و غیرپزشکی در سطح معناداری $P\leq ۰/۰۵$ وجود دارد.

نتیجه گیری

این پژوهش شناسایی مؤلفه‌های اخلاقی در حوزه آموزش را هدف‌گیری کرده است. طبیعی است مؤلفه‌های دیگر اخلاقی نیز وجود دارد که در حوزه پژوهش قابل تعریف باشد. محدودکردن مؤلفه‌های اخلاقی در جریان آموزش وتدریس – که عینی ترین فعالیت اعضای هیأت علمی است– به خاطر تأثیرگذاریش در جریات تربیت از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. مطرح کردن اخلاق معلمی(استادی) به صورت ذکر آدابی که معلم مؤظف به رعایت آنهاست از گذشته کم وبیش مورد توجه بوده، به‌عنوان مثال شهید ثانی در کتاب منیه المرید در قرن دهم هجری به ذکر آدابی می‌پردازد که معلم در حیطه تعلیم وتربیت باید رعایت کند(۲۷). در سایر نقاط جهان پرداختن به اخلاق تدریس در دهه‌های اخیر مطرح شده است. امروزه پرداختن به اصول اخلاق تدریس، با مفاهیمی جون کدهای اخلاقی[۹] رواج یافته است. وجود اخلاق در انجام وظایف از جمله شروط لازم در هر حرفه و شغل و محیط کاری می‌باشد. از آنجا که محیطهای آموزشی و بالاخص دانشگاه‌ها، وظیفه‌ای خطیر در جهت تربیت افراد و رشد و توسعهٔ جامعه ایفا می‌کنند، این ضرورت در این‌گونه محافل اهمیت بیشتری به‌خود می‌گیرد. متأسفانه اکثر دانشگاه‌های وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، منشور اخلاقی تعریف شده‌ای

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-19]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1391.7.1.7.7]

در مورد دانشگاه، اعضای هیأت علمی(آموزشی و پژوهشی)، دانشجویان، کارکنان، و بخش اداری ندارند. شناسایی مؤلفه‌های اخلاق علمی در بین کنشگران علمی کشور به‌ویژه اعضای هیأت علمی، که این تحقیق در پی آن بود، می‌تواند زمینه‌ساز تدوین منشور اخلاق آموزشی قرار گیرد. این امر می‌تواند کمک شایان توجهی به اساتید ودانشجویان در جهت بهبود و ارتقاء امر آموزش نماید چراکه توجه به رشد اخلاق حرفه‌ای در آموزش منجر به پرورش محیطی اخلاقی در کلاس درس خواهد شد. مروری بر مطالعات انجام شده در ایران، بیانگر این است که بیشترین توجه به اخلاق پژوهش – آن هم در حوزهٔ پزشکی– بوده است، در حالی‌که به‌نظر می‌رسد اخلاق حرفه‌ای در حوزه آموزش و تدریس آن (۲۸) نه تنها کم‌اهمیت‌تر از حوزه پژوهش نیست بلکه در شرایط خاص دانشگاه‌های کشورمان و تسلط رویکرد آموزش محور در آن، پرداختن و رعایت اخلاق حرفه‌ای آموزش ضروری است.

واژه‌نامه

اخلاق حرفه‌ای	1. Professional ethic
داوری اخلاقی	2. Ethics judgment
قضیلت‌های اخلاقی	3. Moral virtues
اخلاق شخصی	4. Personal ethics
اخلاق شغلی	5. Career ethics
اخلاق سازمانی	6. Organizational ethics
اعتبار	7. Validity
پایایی	8. Reliability
کدهای اخلاقی	9. Code of ethics

منابع

۱. قراملکی احدفرامرز و سیاری سعیده، تحویلی نگری مانع ترویج اخلاق حرفه‌ای، ماهنامه تدبیر،۱۳۸۶، سال هجدهم، شماره ۱۸۴. ص ۷

۲. ابدی مهر، بهجت، اخلاق حرفه ای(ویژه اعضای هیأت علمی)، دفتر مطالعات و آموزش نیروی انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیراز، ویرایش اول ،۱۳۸۴، ۳

۳. ظهور، حسن وخلج، محمد، ارکان اخلاق مهندسی، فصلنامه آموزش مهندسی ایران، ۱۳۸۹، سال دوازدهم، ش۴۶. ص۹۵

۴. قراملکی، احدفرامرز وهمکاران، اخلاق حرفه‌ای در تمدن ایران و اسلام، تهران، انتشارات مطالعات فرهنگی واجتماعی وزارت علوم تحقیقات وفناوری ۱۳۸۸ ،چاپ دوم. ۶

۵. البافیان، معصومه، تدوین مفاهیم کلیدی اخلاق حرفه‌ای در مدیریت آموزشی در مقطع کارشناسی ارشد دانشگاه‌های تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات ،۱۳۸۸.

۶. ودادهیر ابوعلی، فرهود داریوش، قاضی طباطبایی محمود، توسلی غلامعباس، معیارهای اخلاقی در انجام کار عملی، فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، ۱۳۸۷،سال سوم، شماره‌های ۳ و۴. ۶

۷. خانی جزنی، جمال، اخلاق کار و وجدان کار در کارآفرینی، فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، ۱۳۸۷، سال سوم، شماره‌های ۳ و۴. ۹۱

۸. خزائی، زهرا، اخلاق کاربردی: ماهیت، روش‌ها و چالش‌ها، فصلنامه ی علمی پژوهشی دانشگاه قم، پژوهش‌های فلسفی– کلامی،۱۳۸۶ سال نهم، شماره اول،۱۷۶

۹. زندی پور، طیبه، آسیب شناسی فرهنگ و اخلاق کار، تازه‌ها و پژوهش‌های مشاوره، ۱۳۸۸ ،جلد ۴، شماره ۱۶. ۴۷

۱۰. رشیدی، فریبا، بررسی رابطه بین اخلاق اسلامی، کار، تعهد سازمانی و نگرش نسبت به تغییر سازمانی در بین مدیران شهر شیراز، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیرا ،۱۳۸۳

۱۱. عاملی، منیژه، بررسی مبانی نظری اخلاق حرفه‌ای در اسلام، پایان نامه کارشناسی ارشد، مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران ،۱۳۸۱

۱۲. یوسفی محله، ابراهیم، اخلاق حرفه‌ای در روابط بین وکلاء، فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، ۱۳۸۶، سال دوم، شماره ۳ و ۴. ۵۷

۱۳. ابراهیم نیا، مرتضی()، اثر تشکل‌های صنفی در شکل گیری اخلاق حرفه‌ای رانندگان برون شهری، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی، ۱۳۷۵، تهران

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-19]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1391.7.1.7.7]

۱۴. سلطان زاده، مهدی، مطالعه فرهنگ کار و اخلاق کاری در جامعه ایران از منظر جامعه شناختی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید باهنر کرمان ،۱۳۸۶

۱۵. دین محمدی، ناصر، بررسی میزان رعایت اخلاق پرستاری در عملکرد حرفه‌ای پرستاران " پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران، دانشگاه علوم پزشکی ۱۳۸۳

۱۶. فراستخواه، مقصود، اخلاق علمی رمز ارتقای آموزش عالی، فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، ۱۳۸۵، شماره ۱ . ۱۳

۱۷. معیدفر، سعید، اخلاق کار و عوامل مؤثر بر آن در میان کارکنان ادارات دولتی، فصنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، ۱۳۸۵ ،سال ششم، ش۲۳

۱۸. بیرونی کاشانی، راضیه و باقری خسرو، مبانی و اصول اخلاق تدریس در فلسفه اخلاق اسلامی، اخلاق حرفه‌ای در تمدن ایران و اسلام، تهران، انتشارات مطالعات فرهنگی و اجتماعی، ۱۳۸۶ ،چاپ اول. ۳۶۹

۱۹. سرمدی محمد رضا، شالباف عذرا، اخلاق حرفه‌ای در مدیریت کیفیت فراگیر، تهران، فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، ۱۳۸۶ ،سال دوم، شماره ۳ و ۴. ۹۹

21. Ubenstein. S(2010), Professional Ethics Report, Advancing Science, serving, society

21. Davis R. and Walton E(2007), College of Commerce and Industry, school of Accountancy Clemson University, SC, USA

22. Vontz K, Clerc(2007), Code of ethics, Nebraska professional practices commission, state of Nebraska

23. Campbell. E, Thiessen. D(2010), Perspectives on the Ethical Bases of Moral Agency in Teaching, university Toronto Canada, Information Eric

24. Pring,Richard(2001). Education as a moral practice ,Journal of Moral Education,Vol. 30,No. 2. pp. 101-112.

25. Carr, David(2000). Professional and ethics in teaching. First publishing, Routledge,London. pp. 30-45

26. Murray. E And Et al(2007), Ethical Principles in university Teaching. university of Manitoba

۲۷. زین الدین بن علی العاملی(شهید ثانی) منیه المرید فی آداب المفید والمستفید. مکتب الاعلام السلامی، قم، ۱۳۶۸

۲۸. ابطحی، سید ابراهیم، چارچوبی برای آموزش دروس دانشگاهی اخلاق در فناوری اطلاعات، فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، ۱۳۸۷ ،سال سوم، ش۳ و۴. ۲۷

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-19]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1391.7.1.7.7]